

Kur'an'ın Mahluk Olup Olmadığını Kelam Bağlamında Bir Değerlendirme

SÜLEYMAN KOYUNCU^a

Öz: Kelamullah'ın yaratılıp yaratılmadığı konusundaki mezhepler arasında çeşitli ihtilaflar vardır. Bu ihtilafların ortaya çıkış sebeplerine bakıldığı zaman, işin esas özünde Allah'ın sıfatlarına bakış açısı yatmaktadır. Allah'ın malum olduğu üzere değişik isimlerde sıfatları vardır ve bu sıfatlar Allah'ın kemal sıfatlarıdır. Bunlar olmazsa olmaz gerçeklerdir. Subûti sıfatlar arasında Allah'ın kelam sıfatı yer almaktadır. Allah ezelde bu sıfatla muttasıftır ve bu sıfatla ezeli olarak mütekellimdir. Dış mihrakların da yardımı ile kelam sıfatı ile Allah'ın ya hiç muttasıf olmadığını ya da kelam sıfatını sonradan yaratıp sonradan mütekellim olduğu fikrini İslam aleminde yerleştirerek, ilk kelimciler olan Mu'tezile'yi "Allah'ın kelam sıfatı sonradan yaratılan hâdis bir sıfattır; öyle ise Kur'an da sonradan yaratılmış mahluk bir kitaptır" görüşüne itmeye çalışmışlar ve de başarılı olmuşlardır. Kur'an hakkında ortaya atılan görüşlere, kelam ekollerinin görüş ve düşüncelerine başvurarak, Kur'an ve sünnetin ışığında çözüm yollarına bakmak istiyoruz.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, sünnet, hadis, kelam, mahluk, ihtilaf.

An Assessment Whether the Quran is Created or Not in the context of the Kalam

Abstract: There are various controversies between sects that the word of Allah is created or not. When one looks at the emergence of these disputes, it would seem that the base of them is the point of views to Allah's titles. As it known Allah has different titles and these are the original titles of Allah. These are dispensable realities. Among the Subuti titles there is the kalam title of Allah. Allah has this title for past eternity and singular with it eternally. With the help of foreign focus, putting the idea on the Islamic world that Allah never had kalam title or created it later and become mutakallim by doing so they tried to put it and succeeded the first theologians Mu'tazila that Kalamullah is a hadith title that is created later so the Quran is a critter book which is created later on. We want to look for solutions under the light of Quran and Sunnah by applying to Kalam cult's opinions and ideas for the remarks which put out about Quran.

Keywords: Quran, sunnah, hadith, kalam, created, controversy.

^a Aksaray Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İDKAB
Bahçe Saray Mahallesi, 68100 Aksaray, Türkiye [skoyuncu@aksaray.edu.tr]

Giriş

Kur'an'ın sonradan yaratılıp yaratılmadığına dair bütün kelam ekolleri fikir beyan etmişlerdir. Fakat bakıldığında serdettikleri görüşleri oldukça birbirinden farklı görünmektedir.¹ Kur'an'ın mahluk olması aslında sıfatlarla ilgili olup tevhit kapsamında, ilahi sıfatların nefyi bahsinde ele alınması gereken bir konu olmasına rağmen, önemine binaen ve ayrıca Mu'tezile bünyesinde Kur'an'ın yaratılmışlığı, uzunca bir döneme damgasını vurduğu için, ayrı bir tâli başlık altında incelenecektir.²

Hız. Peygamber (s.a.v.) devri ve sonraki dönemlere bakıldığında sahabe-i kiram Kur'an'ı Allah'tan geldiği ve Hız. Peygamber'in tebliğ ve tefsir ettiği şekliyle Allah'ın yaratılmamış kelamı olarak kabul etmişler ve yaşayarak onu hayata geçirmişlerdir. Ancak Kur'an'ın yaratılmışlığı fikri daha sonraları ortaya çıkmış, yurkarda da zikredildiği üzere uzunca bir dönemi meşgul etmiştir.

Tabi bu kendiliğinden ortaya çıkan bir durum değildir. İslam Toplumunun zaman içinde değişmesi, devletin sınırlarının genişlemesi ve fetih hareketleri sebebiyle yabancı kültürlerle tanışma, kültür değişimi ve ihtida hareketlerinin sosyal ve dini bünyedeki tesirleri, dînî düşünceye etkileri, değişen ve gelişen sosyal şartlar içinde insanların birbirleri ve idareyle münasebetlerini düzenleyecek ve ihtiyaçlarını karşılayacak bir hukuk düzeninin kurulması, konulan kuralların ihtiyaçları karşılayamaması durumunda içtihad ederek meselelere çözüm tarzı bulunması o günün en çok meşgul olunan konuları arasında idi. Bu sebeble İslam cemiyeti içinde siyasi, itikadi ve fıkhi manada farklı anlayış ve mezhepleşme hareketlerinin ortaya çıkması durumu kaçınılmaz olmuştur.³

Şia, Hariciye, Mürcie, Kaderiye, Cebriye, Mu'tezile gibi farklı görüşlere sahip birçok mezhep ortaya çıkmıştır. Bu mezheplerin Allah'ın sıfatları, Kelam-ı İlâhî'nin hadis ve buna bağlı olarak

¹ Nesefî, Ebu'l Muin Meymun b. Muhammed, *Tefsîretü'l Edille Fî Usuliddin*, Ankara, 1426/2004, I, 339.

² Öz, Mustafa, *Başlangıçtan Günümüze İslam Mezhepleri Tarihi*, İstanbul, 1434/2012, s. 338-339.

³ Öz, a.g.e, s. 369.

Kur'an'ın da mahluk oluşu ve kader konuları bu farklı görüşlerinden sadece bazılarıdır. İşte Ehl-i Sünneti de içine çeken bu tartışmaların temelinde Yahudi ve Hristiyanlar vardır. Eski Yunan, İran ve Hristiyanlık kader meselesiyle uğraşmış fakat bir sonuca ulaşamamıştı. Kader konusunu ilk ortaya atan ve tartışan Ma'bed el Cüheni Irak'ta, aslı Hristiyan olan bir kişiden kaderle ilgili fikirlerini alırken, Şam'da Gaylan ed Dimeşki, Emevi saraylarındaki katiplik yapan Hristiyan azizi Yahya'dan söz konusu görüşleri alması mümkündür.⁴ Cebriyenin kurucusu Cehm b. Safvan (ö.128/746) da, Allah'ın sıfatlarının inkarını ve Kur'an'ın mahluk olduğu fikrini hocası Ca'd b. Dirhem'den almıştır. Cehm'e göre Kur'an mahluktur, Allah onu yaratmıştır, ancak Cehm, Ca'd gibi bütün sıfatları inkar etmiyor, o, zati sıfatların haricindeki bütün sıfatları nefy ediyor. Kur'an'da geçen semî, basir gibi sıfatların te'vile tabi tutulması gerektiğini, aksi takdirde zahir manalarının insanların sıfatlarına benzetileceğini, bununsa caiz olmadığını söylüyor.⁵ Kur'an'ın mahluk olup olmadığı fikrini Müslümanların arasına atan, bu fikri adeta bir nifak tohumu olarak eken Yahudi ve Hristiyanlar bununla da kalmayıp Tevratın mahluk olduğunu savunarak Kur'an'ı da ona uydurmaya çalışmalarının yanı sıra, Kur'an'ın Tevrat ve İncilin bir özeti olduğunu ileri sürmüşlerdir.⁶

1. Allah'ın Kelam Sıfatı

Kur'an'ın mahluk olup olmaması konusunun tartışmaya açılmasının temelinde Allah'ın sıfatlarının inkarı yatmaktadır. Özellikle Kelam sıfatının inkarı Kur'an'ın inkarına uzanmıştır. Onun içindir ki, Allah'ın kelam sıfatını ele almamız gerekmektedir. Bu doğrultuda ortaya koyacağımız her beyan, başvuracağımız kaynaklardan elde edeceğimiz her delil aynı zamanda Kur'an ile de alakalı olacaktır.

Ehl-i Hak kelam sıfatını, “şüphesiz Allah'ın kelamı, harf ve

⁴ Gölcük, Şerafeddin, *Kelam Tarihi*, İstanbul, 1422/2000, s.55-56.

⁵ Gölcük, a.g.e, s.57-58.

⁶ Wolfson, H. Austryn, *The Philosophy Of The Kelam* (çev. Turhan, Kasım,) İstanbul, 2001, s. 182-184.

sesler cinsinden olmayan ezeli ve Allah'ın Zâtı ile kaim bir sıfattır, Bu sıfat bir kemal sıfatı olduğu için Allah Teala'nın onunla nite-
lenmesi vâcib ve zorunludur ve her türlü afata, susmaya, başlangı-
cı olmaya, dilsizlik ve Allah'a layık olmayan her türlü noksanlığa
zıttır. Cenab-ı Hakk'ın kelim sıfatının mahiyeti bizce bilinemez.
Ses ve harflerden meydana gelmiş değildir. Kelam sıfatı ilim sıfatı
gibi vâcibe, caize, müstehîle (imkansız), vara (mevcuda), yoka
(ma'duma) taalluk eder.⁷ Allah kelam sıfatı ile konuşandır (Müte-
kellimdir), emredendir ve haber verendir."⁸ Şeklinde tanımlamak-
tadır. Allahü Teâlâ'nın söyleme ve konuşması harf ve ses değildir.
Kullarından birine anlatmak istediği şeyi kelam-ı celili ile ifham
buyurur.⁹

Müslümanların ittifakla benimsediği kelam sıfatının izahı ko-
nusunda Mâtürîdî'nin yorumu şöyledir: Kelam gerçekte Allah'ın
zâtında mevcud olan kadîm bir manadan ibarettir ki buna kelam-ı
nefsî denir. Bu anlamıyla kelam, sesler ve harfler cinsinden olma-
yıp sadece mânalardan ibaret ezeli ve zâti bir sıfattır. Harf ve ses-
lerden oluşan kelama gelince, bu hadistir ve Allah'ın sıfatı de ğil-
dir. Harf ve seslerden oluşan kelama Allah'ın kelim denilmesi
mecazidir. Zira bu harf ve sesler Allah'ın kelimine delalet etmek-
tedir.¹⁰ Bu görüş Ebu Hanife ve Mâtürîdî'den önceki sünnî âlimle-
rin benimsediği bir esastır. Şayet kelam Arapça ile tabir edilirse
Kur'an'dır; Süryanice tabir edilirse İncildir ve Hıbrü dili ile tabir
edilirse Tevrat'tır. Bu ise İbn Küllab ve Eş'ari ve diğerlerinin görü-
şüdür.¹¹ İhtilaf sadece dillerdedir, kelimde de ğil. Mesela her dilde
bir kelime ile Allah ifade edilir; ihtilaf Allah'da de ğil, dillerdedir.

⁷ Kılavuz, A. Saim, *Ana hatlarıyla İslam Akaidi Ve Kelam'a Giriş*, İstanbul, 1438/2016.

⁸ Lekanî, Abdüsselam b. İbrahim, *Şerhu Cevhereti't Tevhid*, Mısır, 1375/1955, s.101; İbnü'l Kayyim el Cevziyye, Şemsüddin Ebu Abdullah Muhammed, *Şerhu Esmaillahi'l Husna*, Mısır, 1427/2006, s.346; Mâtürîdî, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud, *Kitabü't Tevhid*, İstanbul, 1401/1979, s.57.

⁹ Cısrî, Hüseyin b. Muhammed, *Savabü'l Kelam Fî Akaidi'l İslam*, (Osmanlıcaya Terceme eden Mustafa Zihni Efendi, Günün Türkçesiyle sadeleştiren Bekir Başarıcı, *İslam İtikadında sözün Doğrusu*), Konya, 1397/1977, s.60.

¹⁰ Yeprem, Mustafa Saim, *Mâtürîdî'nin Akîde Risalesi Ve Şerhi*, Ankara, 1432/2011, s.21.

¹¹ Hanefî, İbn Ebî'l İzz, *Şerhu'l Akideti't Tahaviye*, Beyrut, 1408/1988, s.168-169.

Bütün dillerin ifade ettiği Allah tektir ve aynı zattır.¹² İmam Tahavî, Kur'an, Tevrat, İncil ve Zebur, bazılarının dediği gibi mecazi olarak değil hakiki olarak Allah'ın kelimindendir, diyerek Mâtürîdî'nin aksini söylemiştir. Allah'ın keliminin ise sonudur.¹³ Ancak hiç kimse, Allah'ın has ve alem ismi olan "Allah" kelimesinin yerini şu kelime tutar diyemez.

Mâtürîdî'nin kelam sıfatını isbat etmek üzere getirdiği aklî delil şöyledir: Biz Allah'ın ezeli olan kelam sıfatının bulunmadığını kabul edersek O'nun zatında acz ve eksiklik isbat etmiş oluruz. Allah Teâla konuşma eksikliğinden münezzehtir.¹⁴ Her vesile ile Allah'ın mütekellim olduğu ortadadır; bunun için de kelam sıfatı ile muttesif olması gerekmektedir; çünkü kelam sıfatına sahip olmayan mütekellim olamaz, öyle ise Allah hem kelam sıfatına sahip, hem de mütekellimdir.¹⁵ Kur'an'da, " Allah Musa ile konuştu."¹⁶ Âyeti Allah'ın kelam sıfatını isbat eder. Yine bu mealde Allah, "Onlardan bir gurup Allah'ın kelimini işitiyordu."¹⁷ Buyurmaktadır. Mâtürîdî'ye göre Allah'ın kelimini işitilemez fakat ona delalet eden sesler duyulabilir. O, kelam-ı nefsi'yi kabul etmekte Eş'arî ile aynı görüşü paylaşır.¹⁸ Fakat mezhebi Eş'arî'ye göre kelam-ı lafzî gibi kelam-ı nefsi de işitilir. Çünkü var olan bir şeyin işitilmesi de mümkündür. Yalnız kelam-ı nefsinin işitilmesi kelam-ı lafzî gibi muayyen bir cihetten yalnız işitme organı ile değil, belki bütün cihetlerden ve işitenin bütün azasıyla işitilir.¹⁹ Mâtürîdî, "Allah'ın kelimini işitsin"²⁰ ifadesi, "Allah'ın kelimine delalet eden şeyi (lafzî kelimini) işitsin" demektir, şeklinde yorumlamıştır.²¹ Ehl-i Sünnet kelamı, Selefle Mu'tezile arasında birisi " Kelam-ı

¹² Nesefî, a.g.e, I, 339.

¹³ Hanevî, a.g.e, s.179. (Bkz. Lokman, 31/27.)

¹⁴ Yeprem, a.g.e, s.21.

¹⁵ Lekanî, a.g.e, s.106.

¹⁶ Nisa, 4/164.

¹⁷ Bakara, 2/75.

¹⁸ Yeprem, a.g.e, s.21. Kılavuz, a.g.e, s.130-131.

¹⁹ Harputî, Abdüllatif, *Tenkihu'l Kelam Fi Akaid-i Ehli'l İslam*, (Trc. İbrahim Özdemir, Fikret Karaman), Elazığ, 1421/2000, s.185.

²⁰ Nisa, 4/164.

²¹ Kılavuz, a.g.e, s. 131.

Nefsî, öbürü Kelam-ı Lafzî" diye ikiye ayırmışlardır. Nefsî kelam, Allah'ın zatı ile kaim, mahiyetini kavrayamadığımız ezeli bir sıfattır. Allah bu kelam ile mütekellimdir. Lafzî kelam ise nefsî kelamın varlığını gösteren, ses ve harflerden oluşmuş Kur'an lafzıdır. İşte bu lafzî kelam ezeli değildir. Çünkü hadis özelliklere sahiptir.²²

Cumhuri Mutezile Allah'ın kelamı hakkında şunu iddia etmektedirler: şüphesiz Allah'ın kelamı arazdır, Allah'ın bir mahalde yarattığı şey hadistir ki, bu kelamla Allah mütekellim olmuştur; O'nun kelamı harfler ve sesler cinsindendir. Kaderiyeden Cübbâî (ö.303/1135) ve taraftarları, "Kelam, bir araya getirilen harfler ve özel bir şekilde meydana gelen eklemli/kesik seslerden ibarettir, iddiasındadırlar. Cübbâî'nin oğlu Ebu Hâşim (ö.321/1153)" Kelamın ancak sesler cinsinden olduğunu iddia etmektedir. İhtilaf babasıyla kendi arasındadır.²³ Cübbâî diyor ki, kelam yazıldığı zaman harftir ve kelamdır; okunduğu zaman harf, ses ve kelamdan ibarettir. Ebu Hâşim'in iddiasına göre, yazıldığı zaman harf değildir, ancak okunduğu veya denildiği zaman kelam olur; Ebu Hâşim'e göre harf, ancak sestten ibarettir. Bunun içindir ki, harfin tanımı hakkında şöyle demektedir: "O, birleştirilmeyen, eklemli, kesik tabii sestten ibarettir."²⁴

Ehl-i Sünnet, mütekaddimin âlimlerinden ve kelamda onların imamı olan İbnü Küllab lakablı Abdullah b. Said el Kattan (ö.240/854) ve Ehl-i Hadis mütekellimlerinden Ebu'l Abbas el Kalânîsî (ö. 328/1160) " İnsanların kelamı harfler ve sesler cinsindendir; Allah'ın kelamı ise, harfler ve sesler cinsinden değildir."²⁵ Fikrine zehab etmişlerdir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, ses ve harfler Allah'ın kelamına mahal olmadan ifade ettikleri anlaşılabilen manadır.

Kelam-ı nefsi, her emreden, nehyeden ve haber veren kendi nefsinde bir mana bulur ve henüz kelimelere dökülmeyen nefsi

²² Kılavuz, a.g.e, s.130-131.

²³ Neseî, a.g.e, I, 339.

²⁴ Neseî, a.g.e, I, 340.

²⁵ Kâdî, Ebu'l Hasen Abdülcebbar b. Ahmed, *el Muhîyt Bi't Teklif*, Dâru'l Mısriyye, ty, s.309; Neseî, a.g.e, I, 368.

kelem o manayı ibarelerle, yazıyla ve işaretle belirgin halde ortaya koyar. Bu hal insanlarda ilim ve irade olarak kabul edilmez. Çünkü insan bilmediği ve irade etmediği şeyi de haber verir. Ancak Allah'ta böyle değildir; Allah kelam-ı nefsisini bir tür sesle, ibarelerle kullarına bildirir, bildirdiği kesinlikle doğrudur, ancak beyan ettiği mana o ses ve harfları mahal olarak almaz, sesler, harfler işaretler sadece Allah'ın anlaşılmasını irade ettiği manaların vasıtasıdır. ²⁶Tur-u Sina'da Hz. Musa (a.s.), ve miraçta Hz. Peygamber (s.a.v.) ile konuşması, işittikleri ama mahiyetini bilmedikleri o sesle Allah adı geçen peygamberlere marziyyatını bildirmiş ve onlar da o marziyatı İlâhiyeyi anlamışlardır. Allah kemal sıfatlarından biri olan kelam sıfatı ile konuşmuş, onlar da Rablerini anlamışlardır; yani Musa gelince Allah onunla konuştu. Yoksa o ezelden ebede kadar sürekli olarak: “ Ey Musa” deyip durmaz. Nitekim bu şu ayetten anlaşılmaktadır:²⁷ “ Mûsa tayin ettiğimiz vakitte gelip Rabbi de onunla konuşunca...”²⁸ Meşhur şairlerden el Ahtal bir şiirin de kelam-ı nefsiyi şöyle ifade etmiştir: “ إن الكلام لفي الفؤاد وإنما جعل اللسان علي الفؤاد دليلا Şüphesiz ki söz kalptedir, ancak dil, kalpteki söze delil kılınmıştır.”²⁹ Arapça olan bu ibare Türkçede şöyle şiirleştirilmiştir:

Asıl söz kalpte olandır, bil,

Kalbe bir kılavuz kılınmış dil.

Hz. Ömer'in Beni Sakifede kullandığı şu ifade de kelam-ı nefsi kabilindendir: “Ben içimde bir hayal ve düşünce taşıyorum.”³⁰ Mesela çok kere arkadaşlarımıza şunu söyleriz, “ İçimde bir düşünce, söylemek istediğim bir söz var; onu sana zikretmek istiyorum.”³¹

Allah'a ait sübuti sıfatlar arasında “Kelam” sıfatı da mevcud-

²⁶ Taftazanî, Sadüddin Mesud B. Ömer, *Şerhu'l Akideti'n Nesefiyye*, Beyrut, 1404/1982, (Yusuf Abdürrahman el Mer'aşi); 1405/1983, (Semir Taha el Meczip'un tahkikiyle), s.108.

²⁷ Haneî, a.g.e, s.177.

²⁸ A'raf, 7/143.

²⁹ Nisabûrî, Abdurrahman b. Me'mun, *el Muğnî*, Kahire, 1408/1986, I, 27.

³⁰ Bekrî, Abdullah b. Said b. Hatim es Seczî, *Risaletü's Seczî İla Ehl-i Zebid Fi'r Red Ala Men Enkere'l Harfe Ve's Savte*, Medine, 1423/2002, I, 225.

³¹ Taftazanî, a.g.e, s.108.

dur. Kalam sıfatının sübutu icma-i ümmetle, peygamberlerden tevatür yoluyla gelen nakillerle sabittir ki, Allah kalam sıfatına sahip olmadan mütekellim sayılmaz, bu mümkün değildir. Buna göre Allah kendi ezelî sıfatı olan kalam sıfatıyla mütekellimdir; Allah'ın kalam sıfatı aslı itibariyle zatî bir sıfattır; sıfat da ancak mevsuf ile var olabilir;³² çünkü Allah daimi olarak mütekellimdir; âhad kalam itibariyle fi'li bir sıfattır; çünkü kalam meşîetle ilgilidir; dolayısıyla Allah dilediği zaman konuşur, dilediği şeyi konuşur.³³ İmam Tahavî de aynı görüştedir. Yüce Allah, ezelden beri dilediği zaman ve dilediği şekilde mütekellimdir. O'nun kalamı tür itibariyle kadîmdir. Yani kalam, Allah'ın ezeli bir sıfatıdır. Ancak Allah, dilediği zaman konuştuğu için O'nun herhangi bir kalamı, vukuu itibariyle kadim ya da ezelî değildir. Bu konuda Mu'tezile'nin, kalamın Allah'ın meşîet ve kudretiyle alakalı olduğuna ve dilediği vakit konuştuğuna, O'nun peyderpey söz söylediğine dair getirdikleri bütün deliller haktır.³⁴ Ebu Hanife'nin (rh.) el Fıkhü'l Ekber'deki sözlerinin zahirinden anlaşılan da budur. Çünkü o şöyle demektedir: “ Kur'an, Allah'ın kalamıdır, Mushaf-larda yazılıdır; Peygamber'e (s.a.v.) indirilmiş, kalplerde hıfzedilip ezberlenmiş ve dillerle okunmaktadır.³⁵ Âyette bu şöyle ifade edilmiştir: “ Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı “Ol” demekten ibarettir. Hemen olur.” ³⁶O'nun kalamı harfler ve sesler cinsinden değildir. Kalam sıfatı aynı zamanda (kudretle beraber tekellümü terk etmek olan) sükuta, (çocukluktan dolayı konuşma zafiyeti veya doğuştan dilsiz doğup konuşamamayı ifade eden âfata zıd olan Allah'ın zatı ile kaim bir sıfattır. Allah bu kalam sıfatıyla mütekellimdir, her yapılması gerekeni bu sıfatla emreden ve her haber verilmesi gerekeni haber verendir, her yapılması yasak olanı da nehyedendir.³⁷ Allah'ın ezeli ilmiyle, emredi-

³² Hanefî, a.g.e, s.177.

³³ El Useymîn, Muhammed b. Salih, *el Kavaidü'l Müsla Fî Sıfatillahi Ve Esmâihî'l Husna*, Kahire, 1426/2005, s.25.

³⁴ Hanefî, a.g.e, s.177.

³⁵ Hanefî, a.g.e, s.176.

³⁶ Yasin,36/82.

³⁷ Taftazanî, a.g.e, s.109-110.

len ve nehyedilen olmadan emretmesi, nehyetmesi ve gelecekte haber vermesi caizdir. Peygamber'in (s.a.v.) gelecekte verdiği haberler de böyledir. Emredilen ve nehyedilen birileri olmaksızın bunların ezelde yapılmış olması dinen caizdir ve Allah'ın ilminde bilinmeleri kafidir. Allah'a nisbetle ne geçmiş, ne hal ve ne de gelecek vardır, çünkü O, zamandan münezzehtir. O'nun ilmi ezeldir, zamanların değişmesiyle değişmez.³⁸ Allah'ın kelam sıfatı ile ilgili hem Kur'an'da ve hem de Sünnette onlarca âyet ve hadis olduğunu biliyoruz. Bunlardan bazı örnekleri aşağıya alıyoruz.

2. Kur'an ve Sünnette Allah'ın Kelam Sıfatına Sahip Olduğuna Dair Deliller

2.1. Kur'an'daki Deliller

Kur'an'da, Allah'ın kelam sıfatı ile ilgili onlarca âyet vardır. Bu sıfat bazı ayetlerde kelam, bazı ayetlerde ise kavî kelimesi ile ifade edilmiştir, fakat iki kelime de Allah'ın kelam sıfatının varlığını ifade etmektedir. Bu ayetleri aşağıya alıyoruz:

“De ki: Rabbimin sözleri için derya mürekkebe olsa ve bir o kadar da ilâve getirsek dahi, Rabbimin sözleri bitmeden önce deniz tükenecektir.”³⁹

“Şayet yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de arkasından yedi deniz katılarak (mürekkebe olsa) yine Allah'ın sözleri (yazmakla) tükenmez.”⁴⁰

“Ve eğer müşriklerden biri senden aman dilerse, Allah'ın kelamını işitip dinleyinceye kadar ona aman ver,”⁴¹

“Şimdi (ey müminler!) Onların size inanacaklarını mı umuyorsunuz? Oysa ki, onlardan bir zümre Allah'ın kelamını işitirler de iyice anladıktan sonra, bile bile onu tahrif ederlerdi.”⁴²

“ Onlar, Allah'ın sözünü değiştirmek isterler.”⁴³

³⁸ Taftazanî, a.g.e, 111.

³⁹ Kehf, 18/109.

⁴⁰ Lokman, 31/27.

⁴¹ Tevbe, 9/6.

⁴² Bakara, 2/75.

⁴³ Fetih, 48/15.

“Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır. Allah’ın sözlerinde asla değişme yoktur.”⁴⁴

“Rabbinin sözü, doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. O’nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur. O işitendir, bilendir.”⁴⁵

“Suçluların hoşuna gitmese de Allah, sözleriyle gerçeği açığa çıkaracaktır.”⁴⁶

“Rabbinin, “Andolsun ki cehennemi tümüyle insanlar ve cinlerle dolduracağım” sözü yerini buldu.”⁴⁷

“Sabırlarına karşılık Rabbinin İsrailoğullarına verdiği güzel söz yerine geldi.”⁴⁸

2.2. Sünnetteki Deliller

Ebu Hüreyre’nin (r.a.) Hz. Peygamber’den (s.a.v.) rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurduğunu söylemiştir: “Allah, ancak yolunda cihad etmek ve kelimesini tasdik etmenin evinden çıkardığı kimseyi cannete koymak veya çıktığı evine sevaba veya ganimete nail olmakla beraber geri döndermeyi garanti etmiştir.”⁴⁹

Ebu Musa el Eş’arî (r.a.) rivayet etmiştir. Şöyle demiştir: Peygamber’e (s.a.v.) bir adam geldi ve ey Allah’ın Resulü, “Adam yiğitlik için, hamiyet için ve riya için düşmanla savaşmaktadır, bunların hangisi Allah yolundadır? Diye sordu. Resulüllah (s.a.v.), “Her kim Allah’ın kelimesi yücelsin diye savaşırsa, o Allah yolundadır.” buyurdular.⁵⁰ Cabir b. Abdullah’ın Peygamber Efendimizden rivayet ettiğine göre Resulüllah (s.a.v.), “Kadınlar hakkında Allah’a karşı gelmekten sakının; çünkü siz onları Allah’ın emaneti olarak aldınız; ve onlarla karı-koca olmayı Allah’ın kelimesiyle

⁴⁴ Yunus, 10/64.

⁴⁵ En’am, 6/115.

⁴⁶ Yunus, 10/82.

⁴⁷ Hûd, 11/119.

⁴⁸ A’raf, 7/137.

⁴⁹ Buharî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el Muğîre, *Sahihu’l Buharî*, İstanbul, 1981, 30, VIII/190; Müslim, Ebu’l Hüseyin Müslim b. el Haccac, *Sahihu Müslim*, İstanbul, 1981, 28, II, 1496, Hadis no:104.

⁵⁰ Müslim, Sathih, 42, II, 1513, Hadis no:150.

helal kıldınız.”⁵¹ buyurmuştur. Peygamber (s.a.v), “Bir eve misafir gelen kimse,” Allah’ın kelimesiyle yarattığı her şeyden O’na sığınırım” derse, o evden ayrılincaya kadar hiçbir şey ona zarar veremez.”⁵² demiştir. Ebu Hüreyre (r.a.) şöyle demiştir. Bir adam Resulüllah’a geldi ve ey Allah’ın Resulü, dedi: “ Dün beni bir akrep soktu. Efendimiz (s.a.v.), dikkatli ol! Şayet akşamladığın zaman: Allah’ın kelime-i tammasıyla yarattıklarının şerrinden O’na sığınırım deseydin, o akrep sana zarar vermezdi.” buyurdular.⁵³

İbnü Abbas (r. anhüma) şöyle demiştir. Peygamber (s.a.v.) gece teheccüd namazı kıldığı zaman şöyle dua ederdi: “ Ey Allah’ım, bütün hamdler, övgüler sanadır; sen yerin ve göklerin nurusun; bütün hamdler sanadır, sen yerin, göklerin ve aralarındaki bütün varlığı yerli yerince tutan, idare edensin; sen haksın, vadin haktır, sözün haktır, sana kavuşmak haktır, cennet ve cehennem haktır, peygamberlerin haktır. Ey Allah’ım, sana teslim oldum, sana iman ettim, sana dayandım, sana dönüyorum; sana dava ediyorum, yaptığım ve yapmadığım, gizlediğim ve açıkladığım bütün günahlarımı bağışla. Sen benim Rabbimsin, senden başka İlah yoktur.”⁵⁴

İbnü Abbas’dan (r.a.) rivayet edilmiştir. Şöyle demiştir: “ Peygamber (s.a.v.) Hasan ve Hüseyin’e (r a.) Allah’ın onları koruması için dua ederdi; Allah’ın kelime-i tammesi ile zihni bulandıran, karıştıran her şeytandan ve nazar değdiren gözden Allah’a sığınırım. Sonra şöyle diyor: babanız, bu ikisi ile İsmail ve İshak’ı (aleyhimesselam) koruması için Allah’a dua ederdi.”⁵⁵

3. Kur'an Mahluk mudur Değil midir Üzerinde Kelam Ekol- lerinin Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Allah’ın kelam sıfatı ile ilgili kelamî görüşlerle beraber, Kur’an ve sünnetten de delillerini serdettik. Önce Allah’ın kelam sıfatını

⁵¹ Müslim, *Sahih*, 19, I, 889, Hadis no: (1218)147.

⁵² Müslim, *Sahih*, III, 2080, bab, 16, Hadis no: (2708) 54; Müslim, III, 2081, 16, Hadis no: 55.

⁵³ Müslim, *Sahih*, III, 2081, 16, Hadis no:2709.

⁵⁴ Buharî, *Sahih*, VII, 148,10.

⁵⁵ Beyhakî, Hafız Ebu Bekr Ahmed b. el Hüseyin b. Ali, *Kitabü'l Eama Ve's Sıfat*, Beyrut,1415/1994, I,302.

ele almamızın nedenini yukarıda beyan etmiştik. Maksudımız ezeli ve kadim ve Allah'ın zatı ile kaim bir sıfat olan kelim sıfatıyla, aynı gerçeklere sahip olan Kur'an gerçeğini bir kelim-i İlahî olarak örtüştürmektir. Bunu yaparken de, sadece Ehl-i Sünnetin değil, bunların dışında kalan diğer itikadi mezheplerin de görüşlerine yer vereceğiz. Her ekolün görüşleri içinde aynı zamanda Kur'an ile ilgili tanımları da bir bir ortaya çıkacaktır.

3.1. Selef-i Salihin

Belki bir Matüridî, belki bir Eş'arî okulları gibi fazla bir teferuatları olmamakla beraber, az da olsa Selef-i Salihinin de Kur'an hakkındaki görüşlerini serdetmekte yarar mülâhaza ediyoruz, Aslında İmam A'zam Ebu Hanife ve talebeleri, Matüridî, Eş'arî ve bunlara muasır birçok alim selefidir, ancak bütün görüşlerini onlara göre açıklamamışlardır.

Sahabeden ve tabiinden oluşan alimler, şüphesiz Kur'an'ın indirilen Allah'ın keliması olduğunu, hem harflerden hem de manâdan (lafız ve manadan) oluştuğu konusunda ittifak etmişlerdir. Kur'an hakiki manada kelimullahtır ve Allah'la kaimdir. Ondan ayrı değildir. İfade edilmeyen kelim-i nefsiyi kabul etmezler. Bacu, "Akaidü'l Eşaire" adlı kitabında, kelim-i nefsinin Eş'ariler tarafından ifade edildiğini ve başka taifelerde olmadığını söylüyor,⁵⁶ ise de, isabetli değildir.

3.2. Matürîdiyye

Kelim lafzı, nefsi kelimda daha yaygın olduğu gibi, Kur'an lafzı da lafzî kelimda daha yaygındır. Bu nedenle usul imamları Kur'an'ı, şöyle tanımlamışlardır: "Kur'an, Mushaflarda yazılan ve tevatür yoluyla bize intikal eden bir kelimadır."⁵⁷ Kelam alimleri ise şöyle der: Kur'an mahluk olmayan ilahî bir kelimadır. Bu her iki ifadeden hareketle şöyle demişlerdir: Kur'an, Mushaflarımızda yazılan, kalplerimizde korunan ve ezberlenen, dillerimizle okunan ve kulaklarımızla dinlenen,⁵⁸ Nebi (s.a.v.) üzerine indirilen,⁵⁹ bir

⁵⁶ Bacu, Mustafa, *Akaidü'l Eşaire*, Mısır, 1433/2012, s.181-182.

⁵⁷ Harputî, a.g.e, s.183.

⁵⁸ Harputî, a.g.e, s.184.

kelamdır. Kur'an, Peygamber'e (s.a.v.) farklı durumlarda mürekkep ve müfret harfler vasıtasıyla indirilmiştir. Bu, Allah'ın şu kavlinin manasıdır: " Rablerinden kendilerine ne zaman yeni bir ihtar gelse, onlar bunu, hep alaya alarak, kalpleri oyuna, eğlenceye dalarak dinlemişlerdir."⁶⁰ Ayette geçen yeni kavramı sadece indirme konusunda kullanılmıştır, yoksa Kur'an önce yoktu da yeni yaratılıp gönderiliyor anlamında değildir; yoksa kelam-ı nefsi intikalden münezzehtir. Bizim Kur'an'ı teleffuzumuz mahluktur; Kur'an'ı yazmamız ve onu okumamız mahluktur. Çünkü sonradan yaratılmış mahlukun fi'li de mahluktur. Allah'ın Kur'an'da Hz. Musa'dan, başkalarından, Firavun'dan, İblis'den bahsettiği şeyler, şüphesiz adı geçenlerden haber veren Allah'ın kelimasıdır. Yaratıklardan Musa ve başkalarının keliması mahluktur; Kur'an ise Allah'ın kelimasıdır, onların keliması değildir.⁶¹ Kur'an'ın kelam-ı nefsi ve onun kudsi nâ'tı mahluk değildir, yani Kur'an mushaflarda ve yazıldığı yer her nere olursa olsun, orada sabit değildir. Her emreden, nehyeden ve geçmişten haber veren nefsinde bir mana bulur, (o manayı göstermek için) ibare ile ona işaret eder veya yazı ile işaret eder veya işaretle o manayı gösterir.⁶²

Buna göre Kur'an, iki kapak arasındaki harflerin ve seslerin bizzat kendileri değil, belki onlar vasıtası ile ifade edilen manadır. Allah'ın keliması harflerden ve seslerden müteşekkil olmadığı gibi, onun parçalara ve kısımlara ayrılması da mümkün değildir.⁶³ Bunu şöyle açmak mümkündür: Kelamullah Kur'an'ın ve her bir mevcudun dört itibarı vardır. Her itibarından bir vücut ile tabir olunur. Eşyanın dört vücudu var kabul edilir. Birincisi zatî vücudları, ikincisi zihni vücudları, üçüncüsü lafzî vücudları ve dördüncüsü kitabî (yazım) vücudlarıdır. Kitabî vücudları, lafzî vücudun, lafzî vücut zihni vücudun, zihni vücut zatî vücudun arizi vasıflarıdır. Mezkur vasıfların birisiyle eşyada muteber olan durumlar, diğeri-

⁵⁹ Kârî, Molla Ali, *Şerhu Kitabi'l Fıkhi'l Ekber*, Mısır, 1323/1901,s.23.

⁶⁰ Enbiya, 21/2-3.

⁶¹ Haneî, a.g.e, s.186-187.

⁶² Kârî, a.g.e, s.23.

⁶³ Sabunî, Nureddin Ahmed b. Mahmud b. Ebi Bekr, *el Bidaye Fi Usuliddin*, (Trc. Bekir Topaloğlu, *Matüridiye Akaidi*), Ankara,1419/1998, s.80.

ne sirayet etmez. Belki her vasıfta muteber olan hal o vasıfta kalır.

Mesela Kur'an'ın vücud-i kitabisindeki harflerin suret ve şekilleriyle tasvir edilme vasfı, vücud-i kitabisine, vücud-i lafzısindeki sesler ve harflerin teleffuz edilme vasfı, vücud-i lafzısine, vücud-i zihnisindeki hayali harfler olma hali, vücu-i zihnisine mahsus olduğu, diğerlerine tecavüz etmediği gibi, mezkur üç vücudu itibariyle Kur'an'ın vücud-i lafzîsindeki hudus vasfı, vücud-ı zatisine ve vücud-ı zatisindeki kıdem vasfı sairlerine tecavüz ve sirayet etmez. Teleffuz edilen, işitilen, muhafaza edilip ezberlenen, yazılmış olan ve lafzî kelimanın manasına olan Kur'an, kadîm olmaz ve Allah'ın zatı ile kaim sıfat-ı kelimanın manasına olan Kur'an da hâdis olmaz. Cenab-ı Hak ile kaim kelimanın sıfatı, haddi zatında manay-ı vahid-i (mana birimi ile) kadimdir. Allah'ın Zat'ından ayrılması mümteni olduğu cihetle okunamaz, işitilemez, ezberlenemez, yazılamaz ve teleffuz edilemez. Belki beyan ve takrir olunduğu üzere taalluk ve hitablarıyla kelimanın lafzînin nitelikleriyle muttasıf, neveleriyle mütenevvi', teleffuz edilen lafızlarla okunan ve elfaz-ı muhayyelesiyle mahfuz ve mezkur lafızlara delalet eden harflerin suret ve şekilleriyle de yazılmış olur. " Oraya varınca kutlu mekandaki vadinin sağ tarafında bulunan ağaçtan (ağaç istikametinden) şöyle nida edildi: "Ey Musa! Rabbu'l âlemin olan Allah Benim"⁶⁴ kavli-i şerifinin sarahati üzere Hz. Musa'nın işittiği kelimanın hitab-ı ilâhî ile şecerede hâdis ve mahluk olan kelimanın lafzîdir. Zât-ı Barî ile kaim olan sıfat-ı kelimanın şecereye intikal ile zuhur etmesi muhaldir. Bütün bu açıklamalar Matüridi mezhebine göredir.⁶⁵ İmam Tahavî Allah konuşur ve konuştuğu işitilir, aksini savunanları reddetmektedir. Allah'ın keliması bir tek manadır diyenleri de reddetmektedir. Allah her kiminle konuşmuşsa ve her kime ne indirdi ise o şey Allah'ın kelimasıdır.⁶⁶

Allah, " De ki:" Andolsun bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek için insanlar ve cinler bir araya toplansalar, birbirine yardımcı da

⁶⁴ Kasas, 28/30.

⁶⁵ Harpûti, a.g.e, s.184-185.

⁶⁶ Hanefî, a.g.e, s. 183.

olsalar yine benzerini getiremezler.”⁶⁷ ”Haydi, onun gibi uydurulmuş on sure meydana getirin,”⁶⁸ ”Aksine o, kendilerine ilim verilmiş olanların kalplerinde (hıfzedilmiş) apaçık ayetlerdir. Ayetlerimizi ancak zalim olanlar bile bile inkar eder.”⁶⁹ ”O, çok şerefli, son derece yüksek ve tertemiz sahifelerdedir.”⁷⁰ Acaba Allah bu buyruğunda nefsindeki kelama mı, yoksa okunan ve duyulan kelama mı işaret etmektedir? Elbette okunan ve işitilen kelimullah’ı kast etmektedir. Diğer ayetlere de bakıldığında Allah Kur’an’la müşriklere meydan okumakta, haydin, yalan yanlış uydurmalarından olsun benzeri on sure getiriniz! ⁷¹ demektedir. Kur’an öyle bir dilbilime, belagat ve fasahate sahiptir ki, şiirde ulaşılması zor bir zirvede bulunan cahiliye insanına meydan okuyor ve bu meydan okumaya hiçbir Arap edebiyatçısının cesaret edememesi, edenlerin girişimlerinin de başarısızlıkla sonuçlanması, Kur’an’ın lafızlandırılmasının insanüstü bir güç tarafından bu günkü şekliyle yapılp Peygamber’e indirilen bir mucize olduğunu göstermektedir. Şayet başarılı olsalardı, günümüze ulaşır, biz de görürdük! ⁷²Kur’an’ın meydan okuması bile başlı başına Kur’an’ın bir mucize-i Rabbanî olduğunu göstermektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) nefsi kelamın varlığını hadislerinde ifade ediyor, ancak içsel konuşmayı yargı alanına sokmuyor, yani kişi içsel konuşmayı dili ile teleffuz ve amel etmediği sürece hukuki bir sorumluluğu olmayacağını beyan etmektedir: “Şüphesiz ki yüce Allah, ümmetimin içlerinden geçirdikleri düşüncelerini, onları konuşmadıkça yahut gereğince amel etmedikleri sürece bağışlamıştır.”⁷³

Allah’ın keliması mahluk değildir; Allah’ın kadim kelimasını ifade eden harfler, sesler, şekiller ve kağıtlar her ne kadar mahluk ise de, başta İmam Ebu Hanife, Ebu Yusuf, İmam Muhammed

⁶⁷ İsrâ, 17/88.

⁶⁸ Hûd, 11/13; Bakara,2/23.

⁶⁹ Ankebut, 29/49.

⁷⁰ Abese, 80/13-14.

⁷¹ Hanefî, a.g.e, s. 186.

⁷² Işık, Kemal, *Matürîdî’nin Kelam Sisteminde İman Allah Ve Peygamberlik Anlayışı*, Ankara,1402/1980, s. 125-126.

⁷³ Buhârî, *Sahih*, III, 119,babü’l İtkı,VI; Müslim, *Sahih*, I, 116, bab, 58, Hadis no:201.

(rahime hünullah) ve bütün İslam üleması Allah'ın kadim kelimasını ifade eden elimizdeki Mushafa hadis ifadesini kullanmaktan hayâ etmişler ve sürekli şunu söylemişler: Allah'ın keliması mahluk değildir, ona mahluk diyen kafir olur.⁷⁴ Kur'an hakkında söylenen her şey doğru, ancak Fıkhu'l ekber⁷⁵ olsun, Beyhakî'nin (ö. 458/980) Esmâ Ve's Sıfat'ı⁷⁶ olsun, Aclûnî'nin (ö.1162/1740) Keşfü'l Hafa'sı olsun⁷⁷ ve başkaca eserler olsun mütala ettiğimiz bütün kitaplarda Kur'an' mahluk diyen kafir olur sözünün aslı yoktur sözüne rastladık. Bütün Ehl-i Sünnetin kafir olmaz ittifakına rağmen, Keşfü'l Hafa sahibi şu kişileri istisna etmiş ve bunlar kafir olur, diyor, demiştir: Cafer b. Muhammed es Sadık, Malik, Ali b. el Medinî, Şafii ve İmam Ahmed, Ebu Hanife ve İslam uleması elimizdeki bu kitaba bu güne kadar o kutsiyeti izafe etmeye devam etmişler ve etmeye de devam edeceğiz. Bu ifadelere göre: "Mushaf'ta Allah'ın keliması yoktur." Demek caiz olmadığı gibi "Kur'an okuyan bir kimsenin okuduğu Allah'ın keliması değildir." de denemez. Nitekim Yüce Kur'an'da Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğer müşriklerden biri senden eman dilerse ona eman ver. Ta ki Allah'ın kelimasını dinlesin."⁷⁸ Dinlenen şey Allah'ın kelimasının tabiridir, anlatımı yahut nakledilmesidir; Mushaflarda Allah'ın keliması yoktur, denilirse, diyen her kim olursa olsun Kitaba, Sünnet'e ve ümmetin selefine muhalefet etmiş olur ki sapıklık olarak bu kadarı yeter.⁷⁹

Peygamber (s.a.v.) okunan Kur'an'ın her bir harfine on sevap verileceğini beyan etmektedir. " Dikkat ediniz, ben, " ألم " bir harf demiyorum; belki elif bir harf, lam bir harf ve mim bir harftir."⁸⁰ Şayet Kur'an'ın sayfalarına varıncaya kadar her şey yine Kur'an'ın kendi dili ile övüldüğü halde, bu gerçek göz ardı edilirse, o zaman Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Kur'an okuyan kimseye okuduğu her

⁷⁴ Kârî, a.g.e, s.23.

⁷⁵ Kârî, a.g.e, s.23.

⁷⁶ Beyhakî, a.g.e, I,374.

⁷⁷ Aclûnî, Şeyh İsmail b. Muhammed b. Abdilhadi, *Keşfü'l Hafa Ve Müzili'l İlbas Amma İştihare Mine'l Ehadisi Ala Elsineti'n Nass*, Beyrut, 1418/1997, II, 87-88.

⁷⁸ Tevbe, 9/6.

⁷⁹ Hanefî, a.g.e, s. 180-181.

⁸⁰ Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, *Sünen-i Tirmizi*, İstanbul,1403/ 1981, bab, 16, IV, 175, Hadis no: 2910.

bir harf için on sevap verilir demesinin ne anlamı kalırdı? Allah ve O'nun yüce elçisi Yüce Kur'an'a gerekli övgüleri yapmışlar ve yeterli atıflarda bulunmuşlardır. Müfessirlerden Muhammed Reşid (ö.1354/1932) bu gerçeğe şöyle işaret etmektedir: “ şüphesiz Kur'an nazm ve mananın birlikte ismidir.⁸¹ Bu iki mucizeyi birbirinden ayırmak isteyenler, Kur'an'ın evrensel olmadığını, tarihsel olduğunu yani, geçmişte kaldığını, akli kemale eren insanın ona ihtiyacının kalmadığını ve manasının da her kesime hitap etmediğini ileri süren inkarcılardır. Mesela Kur'an'da bahsi geçen denizlerin Karadenizliye hitap etmediğini iddia etmektedirler; hâlbuki cennete namzet olan insanın sahip olduğu duyguların doyuma ererek ihtiyaçsızlaşan duygular olmadığını herkesin bilmesi gerekmektedir.

Kelam-ı lafzî olan Kur'an'ın Cenab-ı Hakk'a izafe edilmesi ve hakkında “O, Allah'ın indirilen kelamıdır, “ denilmesi, Kur'an'ın başlangıçta hiçbir yaratığın aracılığı olmaksızın Allah tarafından gönderilmiş olmasındandır.⁸² Allah Kur'an'ı Nebisine Cebrail vasıtası ile vahyederken, onu lafzan ve manen birlikte vahyetmiştir. Cebrail de Kur'an'ı işittiği ve aldığı şekliyle Allah'ın emrettiği gibi resulüne tebliğ etmiş, o da hem ezberlemiş, hem de eksiksiz ümmetine lafzı ve manası ile rivayet ve tebliğ etmiş ve yazılmasını emretmiştir.⁸³ Yani, Kur'an'a lafız elbisesini ne Cebrail, ne de Hz. Muhammed giydirmiştir. Kur'an hakkındaki hiçbir işlemde ne melek, ne de insan müdahalesi vardır ve Hz. Muhammed'e indirilinceye kadar Allah'ın Kur'an hakkında yaptığı işlemlerin keyfiyetini bilmiyoruz. O ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir...⁸⁴ Bunu bu şekilde kabul etmeyenin maksadı, Peygamber (s.a.v.) kendisi bu kitabı uydurdu ve piyasaya sürdü fikrini toplumda yerleştirmektedir.⁸⁵ “ Kur'an'a birileri bazı harfler ilave etmişler veya bazı harfleri

⁸¹ Muhammed Reşit b. Ali Rıza b. Muhammed Şemsiddin b. Muhammed Bahaidin, *Tefsiru'l Kur'ani'l Kerim (Tefsiru'l Menar)*, Mısır, 1412/1990, IX, 281.

⁸² Harputî, a.g.e, s.185.

⁸³ Hatib, Muhammed Ahmed, *Usulü'l Akideti'l İslamiyyeti Ve Mezahibüha*, Aman, 1432/2011, s.229.

⁸⁴ Hûd, 11/13.

⁸⁵ Harputî, a.g.e, s.185.

Kur'an'dan çıkarmışlar denilse, İslam aleminde yer yerinden oynar. Bu bile bize, Kur'an'ın bütün mevcudiyetiyle bir kudsiyete sahip olduğunu göstermektedir.

Dünyanın her yerinde olduğu gibi, özellikle anadolunun her tarafında elimizdeki iki kapak arasındaki altıyüz dört sayfalık, altı bin iki yüz otuz altı ayetten ve yüz ondört sureden oluşan, Arab harflariyle yazılmış kitaba karşı okumayı bilelim ya da bilmeyelim, yediden yetmiş herkes derin saygı duyar. Abdestsiz kimse elini ona sürmez, kılıfı içerisinde yüksek yerlerde muhafaza edilir. Onu Öper açar okuruz ve yine öper yerine koruz. Pekala, Matürîdî'nin dediği gibi, Kur'an, üzerine yazıldığı kağıtlardan, Arap alfabelerinden ve okunan seslerden ibaret olmadığı, bunların ancak Allah'ın marziyatını bize ifade eden vasıtalar olduğu ve ifade ettikleri kelimelerin bunlarda ve okuyanda yer etmediği halde biz Müslümanlar niye bu kitaba hürmet ediyor ve abdestli olmadığımız müddetçe ona elimizi süremiyoruz!? Evet, Kur'an'a olan derin saygımız, yukarıda da söylediğimiz gibi, Allah'ın, lafzî kelamı Hz. Muhammed'e gönderirken hiçbir yaratığın müdahalesinin olmaması ve harf ve ses arazlarından meydana gelen kelam-ı lafzî Kur'an'ın, kelam-ı zatî ve kadim olan kelam sıfatının delilleri olması ve aynı zamanda bu harflerin ve seslerin Allah'ın kadim kelam sıfatını kullarına anlayabilecekleri bir tarzda ifade etmelerinden dolayı, elimizdeki Kur'an'a harflerden ve seslerden dolayı hadistir ifadesini kullanmak sû-i edep sayılmıştır. Ve "Kur'an, mahluk olmayan ilahî kelimedir."⁸⁶ Hadisinin zahiri manasından da çekinilerek hareket edilmiştir. Sahabe efendilerimizden sonra ulema-i İslam buna sonuna kadar riayet etmiştir. Bir şiirde de şöyle ifade edilmiştir:

"Kelam-ı lafzî sanma aceptir.

Ona mahluk demek terk-i edeptir."⁸⁷

Tahavî'nin (ö. 792/1371) Kur'an hakkındaki görüşü de çok önemlidir. "Şüphesiz ki Kur'an, Allah'ın kelimidir. Keyfiyetsiz ve

⁸⁶ Aclûnî, a.g.e, II,87.

⁸⁷ Harputî, a.g.e, s.185.

sözlü olarak O'ndan sadır olmuştur. Allah onu resulüne vahiy olarak indirmiştir. Mü'minler de bu şekilde onu hak bilerek tasdik etmişlerdir. Onun hakikaten Allah'ın kelamı olduğuna kesinlikle inanmışlardır. O, yaratılmışların sözü gibi mahluk değildir. Her kim, Kur'an'ı işitir de onun insan kelamı olduğunu iddia ederse kafir olur. Allah, böylesini kınamış, ayıplamış ve onu sekar (cehennem) ile tehdit etmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “ Ben onu sekar'a sokacağım.”⁸⁸ Yüce Allah: “Bu, insan sözünden başka bir şey değildir.”⁸⁹ diyen kimseleri sekar ile tehdit ettiğine göre; kesin olarak şunu bilmiş ve inanmış oluyoruz ki: O, insanları yaratmanın sözüdür ve insanların sözüne benzemez.”⁹⁰

3.3. Eş'ariyye

Eş'arî'ye göre Kur'an Allah'ın nefsinde kaim olandır. Yani esas olan kelamı nefsidir, ancak kelamı nefsinin işitilebilmesi için ona delalet edecek bazı emareler gerekmektedir.⁹¹ Kelamullah sözü kadim olan kelamı nefsiye söylenir, yani bu Allah'ın zatı ile kaim olan sıfattır. Kelamullah, Lafzî kelam üzerine itlak olunduğu zaman o da yaratıldı anlamını ifade etmektedir.⁹² Bakillanî, “ Kur'an Allah'ın kelamıdır” sözünde Eş'arî'ye muhalefet etmiş ve şöyle demiştir: “Allah'ın kelamı ibarelerdir, hikayelerdir demek caiz değildir; bununla beraber ben Allah'ın kelamını hikaye ediyorum, tabir ediyorum demek de caiz değildir; Fakat biz Allah'ın kelamını okuruz, tilavet ederiz, yazarız ve ezberleriz demek caizdir.”⁹³ Ancak elimizdeki Kur'an'ın lafzî olması, herkes ona müdahale edebilir manasında değildir; onun Cebrail vasıtası ile vahiy olarak peygamber'e (s.a.v.), ondan da bütün ümmetine ulaşmasında bir beşerin en ufak bir müdahalesi yoktur. Bu manaya atfedilerek Hz. Aişe'nin (r. a.) şu sözü ortaya çıkmıştır: Mushafın iki kapağı arasındaki şey Kelamullah'tır.⁹⁴ Bundan dolayıdır ki, Allah tarafından

⁸⁸ Müddessir, 74/26.

⁸⁹ Müddessir, 74/25.

⁹⁰ Haneî, a.g.e, s.168.

⁹¹ Bakillanî, Ebu Bekr Muhammed b. et Tayyib, *el İnsaf*, Kahire, 1413/1993,s.106.

⁹² Bâcû, Mustafa, a.g.e, s.179.

⁹³ Bakillanî, a.g.e, s.110.

⁹⁴ Bâcûrî, Burhanüddin İbrahim, *Tuhfetü'l Mürid Şerh Cevhereti't Tevhid*, Kahire,

Arapça, hibru ve Süryanice gibi muhtelif lügatlarla gelen bütün kitaplar Allah'ın kalamı olduklarına delalet etmektedirler.⁹⁵

Elimizdeki Kur'an mucize bir nazma sahip olan, içinde hulul hasebiyle değil, delalet hasebiyle Allah'ın kalamı bulunan lüğavî, hakiki kelimullah'tır.⁹⁶ Bu ifade yukarıda geçtiği üzere Matürîdî'nin tanımına benzemektedir; yani, sesler, harfler, kağıtlar ve bütün kullanılan şeyler mahluktur, fakat onların ifade ettiği şey Allah'ın kalamıdır; ancak ifadeye sebebiyet veren bu harflerin oluşturduğu ibareler sıradan olmayıp, bütün belagat ve fesâhat kurallarını ihtiva ettiğinden Ülema ona mahluk ifadesini itlak etmemişler, biz de etme cür'etini gösteremiyoruz. Zaten Kur'an'ın icaz yönü, fesahat ve belagatta beşerin takatının üstüne çıkan bir sınıra ulaşmasıdır. Çünkü Peygamber (s.a.v.), Araplar dil, belagat ve beyan yönünden en fasih olmalarına rağmen, onlara Kur'an'la meydan okumuştur.⁹⁷

Cüveynî, (ö.478/1086) bizim Kur'an hakkında razı olduğumuz yol, ibarelere de hakiki kelim denilmesidir ve nefisle kaim olan kelama da kelim denilmektedir; ama Eş'ari mezhebine bağlı bazı kelimciler, nefisle kaim olan kelim hakiki, ibarelerle kaim olana da kelim demeyi caiz görmüşlerdir.⁹⁸ Yani Ehl-i Sünnet'in iki ucu Eş'ari ve mâtürîdiler değişik ifadelerle de olsa birbirlerine yakın şeyler söylüyorlar. İşte Eş'arilerde şu ifade bunu söylüyor: Şüphesiz lafzî kelim, örf hasebiyle iltizami ve aklî delaletle nefsî kelama delalet etmektedir. Kur'an'ın, "Kelamullah" diye Allah'a izafe edilmesi kesinlikle Allah'ın kalamı nefsisine delalet etmesinden dolayıcıdır. Böylece elimizdeki Kur'an da kesinlikle ve katiyetle kelimullah'tır; Allah onu levh-i mahfuzda yaratmış, zamanı gelin-

1423/2002, s.102.

⁹⁵ İşferayînî, Ebu'l Muzaffer, *et Tebsîr Fiddin Ve Temyizü'l Fırkatî'n Naciyeti Mine'l Fırakî'l Halikine*, Beyrut, 1403/1981, s.167.

⁹⁶ Sinûsî, Ebu Abdullah Muhammed b. Yusuf, *Şerh Ümmî'l Berahin*, Beyrut, 1422/2001, s.148-149.

⁹⁷ El Cezâirî, Allâme Tahir, *el Cevâiri'l Kelamiyye Fî İdahi'l Akîdeti'l İslamiyye*, Beyrut, 1409/1987, s.37.

⁹⁸ Cüveynî, İmam'ül Hameyn Ebu'l Meâlî Abdülmelik, *Kitabü'l İrşad İla Kavati'l Edilleti Fî Usûli'l İ'tikad*, Beyrut, 1413/1992, s.111.

ce hiçbir insan müdahalesi olmaksızın Cebrail vasıtasıyla Hz. Muhammed'e(s.a.v.) tebliğ etmiştir. Levh-i Mahfuzda yaratılması yönüyle hadis, ifade ettiği manalar yönüyle de kadim olan kelamı nefsi'ye delalet etmektedir.⁹⁹ Kur'an hem lafız hem de mana olarak indirilmiştir; her ne kadar bazıları, Kur'an sadece mana olarak indirilmiş, fakat lafızları Cebrail kendisi tabir etmiştir veya Hz. Muhammed tabir etmiştir, diyersalar da, bunlar ehemmiyetsiz kıl düzeyinde kalmış sözlerdir. Bütün Ehl-i Sünnet'in ortak noktası, Kur'an'ın sahip olduğu yüksek edebiyat ve i'cazından da hareketle ona "mahluk" denilemeyeceği doğrultusunda ittifak etmeleridir. Aynı ayrı bakıldığında da durum değişmeyecek ve Eş'arî'nin tabirleri müstakil düşünürken de aynı şeyi düşüneceklerdir. Yani Kur'an'a saygı ve hürmetin vacip olduğu ifade edilmektedir.¹⁰⁰ Bu güzel düşüncüyü İmam Gazalî'de de (ö.505/1111) görmekteyiz.¹⁰¹ Allah Kur'an'ı Levh-i Mahfuzdan, tamamını sahifelerde dünya semasında bulunan "Beyti'l İzzeti" denilen yere kadir gecesinde indirmiş ve oradan ihtiyaç ve hadiselerine binaen yirmi üç senede Hz. Muhammed'e (s.a.v.) göndermiştir.

Şehristanî (ö.548/1126), meleklerin dili üzere enbiyaya indirilen ibareler ve lafızlar kelamı ezeliye delalet etmektedirler. Burada sadece "delalet" kelimesi mahluk ve muhdestir,¹⁰² demektedir.

İmam Eş'arî'nin bizzat kendi yazdığı kitabları tedkik edildiği zaman, ona göre Kur'an'ın mahluk olmadığı görülecektir. "Göğün ve yerin O'nun buyruğu ile durması da O'nun (varlığının) delillerindendir."¹⁰³ Ayetinde bulunan "بامرہ" kelimesi Allah'ın kelamıdır. "Güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur."¹⁰⁴ Ayetinde de geçen iki emir kelimesi Allah'ın kelamıdır."

⁹⁹ Bâcû, a.g.e, s.180.

¹⁰⁰ Âmidî, Ebu'l Hasen Seyfüddin Ali b. Muhammed, *Ebkârü'l Efkâr Fî Usuliddin*, Beyrut,1424/2002, I,270.

¹⁰¹ Gazalî, Ebu Hamid Muhammed, *el İktisad Fi'l Îtkad*, Beyrut, 1423/2003, s.80.

¹⁰² Şehristanî, Ebu'l Feth Muhammed b. Abdulkerim, *el Mîlel Ve'n Nihal*, Beyrut, 1413/1992, I, 83.

¹⁰³ Rum, 30/25.

¹⁰⁴ Â'raf, 7/54.

Eninde sonunda emir Allah'ındır."¹⁰⁵ Buradaki emir kelimesi de yine kelimelerdir. Kısaca Kur'an'da geçen bütün emir kelimeleri de böyledir. Eş'arî'ye göre bu emirler Allah'ın kelâmı olduğu için de aynı zamanda mahluk değildir. Yani, yaratmakla emir birbirinden ayrılmıştır; şayet emirler de yaratmanın içine dahil olsaydı, onlar da mahluk olacaktı ki, bunun imkansızlığını şu ayetle açıklayabiliriz:¹⁰⁶ “ Biz, bir şeyin olmasını istediğimiz zaman, ona (söyleyecek) sözümüz sadece “ol” dememizdir. Hemen olurur.”¹⁰⁷ Ayetinde geçen “كن” emir kipi şayet Allah'ın kelâmı olmazsa, mahluk olsa, onu da yaratmak için başka bir kavle ihtiyaç vardır ve ila nihaye sözler zinciri devam eder gider... Yani, teselsül denilen kısır döngü meydana gelirdi ki, bu elbette ve açıkça muhaldir, imkansızdır. Buna göre Allah'ın bu sözü de Kur'an'ın mahluk olmadığını göstermektedir.¹⁰⁸

Müşrikler Kur'an hakkında, “ Bu insan sözünden başka bir şey değildir.”¹⁰⁹ demişlerdi. Her kim Kur'an mahluktur derse, kesin olarak ona beşer sözü damgasını vurmuştur. Allah bu manayı müşriklerden bu inkarlarını ve Kur'an'a bu isnadı reddetmiştir. Aynı zamanda Allah mahlukatı yaratıp konuşuncuya kadar şayet mütekellem olmasaydı, o zaman eşya ne emriyle, ne de kavliyle yaratılmış olurdu; o zaman eşyanın yaratılmasında “كوني” sözünü de söylememiş olurdu. Bu ise Kur'an'ı reddetmek ve bütün Ehl-i Sünnetin üzerinde bulunduğu inançtan ayrılmaktır.¹¹⁰

Eş'arî'nin “ el Lüma” adlı eserinin otuz üçüncü sayfasında bir numaralı dipnottaki verilen bilgiler son derece dikkatimi çektiği için onu paylaşmak istiyorum: “Kur'an hakkında kadim sözü ne ifade ediyor? Lafızları ve manaları mı, yoksa sadece mana ve delalet ettikleri (medlûlat) şeyler mi? Şehristanî Kur'an'ın lafızlarının

¹⁰⁵ Rum, 30/4.

¹⁰⁶ Eş'arî, Ebu'l Hasen Ali B. İsmail, *el İbane An Usulî'd Diyane*, Kahire, 1385/1963, s.21.

¹⁰⁷ Nahl, 16/40.

¹⁰⁸ Eş'arî, Ebu'l Hasen Ali b. İsmail, *Kitabü'l Lüma' Fi'r Red Ala Ehli'z Zeyâğ Ve'l Bida'*, Mısır, 1367/1955, s.33-34; Eş'arî, *el İbane*, s.22.

¹⁰⁹ Müddessir, 74/25.

¹¹⁰ Eş'arî, *el İbane*, s.24.

hadis, manay-ı nefsinin kıdemini, bazıları da hem mana, hem de lafızların kadim oluşuna dair söz söylediğini Eş'arî'ye isnat etselar bile, o, bu güne kadar kitaplarında da bilinen hususlarda, mezkur soruların tekrarına rağmen cevap verme konusunda suskunluğunu hiç bozmamıştır.¹¹¹

Özetle selef ve haleften başta dört mezhep ve diğer mezhep mensupları olmak üzere bütün Ehl-i Sünnet, Kur'an'ın Allah'ın kelamı olduğunu ve mahluk olmadığını ittifakla kabul etmişlerdir. Teferruat konunun seyri içerisinde gereği kadar verilmiştir. Şimdi de Mu'tezilenin Kur'an'la ilgili görüşlerini aşağıya almak istiyoruz.

3.4. Mu'tezile

Öncelikle bazı şeyleri belirtmemiz gerekmektedir, ta ki Mu'tezilenin Allah'ın kelamı, dolayısıyla Kur'an hakkındaki görüşleri net olarak ortaya çıksın. Allah kemal ifade eden sıfatlarla vasıflanmıştır. Eksiklik, acz ve devamsızlık belirten şeylerden de münezzehtir. O'nun sıfatları, sonradan vücud bulup da bil'âhare yok olan arazlar cinsinden değildir, bilakis onlar ezelidir, ebedidir, kadimdir, zatı ile mevcuddur. Bu sıfatlar hiçbir vechile yaratılmışlarınkine benzemez. Bütün müştak sıfatlarla, master sîgasında olan hayat, ilim, kudret, smî', basar, irade ve kelam gibi sıfatlar da Allah'a nisbet edilmiştir.¹¹²

Bâtıniyye ile İslam filozofları Allah Tealanın gerçek manada hayy, âlim, kâdir olabileceğini kabul etmemişler ve yaratılmışların taşıdığı bu sıfatlarla Allah'ın vasıflandırılmayacağını ileri sürmüşlerdir.¹¹³ Mu'tezile, Allah'ın hayy, âlim, kâdir, semî', basîr, mürid, mütekellim gibi (sıya bakımından da sıfat olan müştak) kelimelerle (sıfat-ı maneviye) vasıflandığını kabul ettikleri halde (hayat, ilim gibi master şekline çevrilmiş) bu sıfatların (sıfat-ı maanî) ayrıca mevcud oluşunu ve Allah'ın zâtı ile bulunduğunu reddetmişlerdir. Ancak kelam, irade ve fiil sıfatları müstesna; onlara göre bu ilahi sıfatlar ayrıca vardır, fakat hâdistir ve binâenaley

¹¹¹ Eş'arî, *el Lüma'*, s.33. (dipnotta)

¹¹² Sâbunî, a.g.e, s.71. (Trc. Bekir Topaloğlu)

¹¹³ Sâbunî, a.g.e, s. 71.

Allah'ın zâtı ile kaim değildir.¹¹⁴ Mu'tezileye göre, Allah'ın kelimeleri sıfatıyla gerçekleştirdiği emri de, nehyi de, haberi de hâdistir.¹¹⁵ Kısaca Mu'tezile mastar sıygasında olan sıfatları, teaddüd-i kudemaya meydana gelir ve Allah'ın zâtına zaid kadim manaları ispat etmiş oluruz diyerek reddeder.

Mu'tezile Allah'ın sıfatlarını nefyettiği ve kelimeleri sıfatının yaratılmış olduğunu kabul ettiği için Allah'ın kelimeleri kadimi olan Kur'an'ın da sonradan yaratıldığını söylemişlerdir.¹¹⁶ Mu'tezile, harfler ve seslerin takdim, tehirleri caiz olduğu için, bunlardan oluşan Kur'an mahluk ve muhdestir, Mushaflarda yazılı ve Allah'ın kelimelerini hikaye etmektedir.¹¹⁷ Mu'tezile'nin, tevhid, adalet, el va'd ve'l va'id, el menziletü beyne'l menzileteyn ve el emru bi'l ma'ruf ve'n nehyü ani'l münker gibi asıllarının yanı sıra başka asılları da vardır; onlardan birisi Kur'an'ın yaratılmış olmasıdır.¹¹⁸

Ebu Hâşim'e göre Kur'an Mushaflarda yazılıdır; Kur'an'ın "Levh-i Mahfuz"da bulunması onu Allah'ın kelimeleri yapmaz ve orada yaratmakla da mütekellim olmaz; ancak sesleri yaratmakla mütekellim olur.¹¹⁹ Cübbâî ise, Kur'an her nerede yazılı olursa olsun orada kaimdir, bütün kemaliyle yazıldığı yerde mevcuttur ve tek bir kitaptır, demektedir.¹²⁰ Nazzam (ö.267/845) Kur'an'ın cisim olduğunu söylemektedir. Çünkü Kur'an şu müşahade âleminde bir cisimdir; çünkü Nazzam'ın anlayışında araz yoktur, ancak ona hareket vardır.¹²¹

Mu'tezile kelimelerin yaratıldığına dair şu ayetleri delil getirmiştir: "İyice anlayasınız diye biz onu Arapça bir Kur'an yaptık."¹²² "Rablerinden kendilerine yeni bir öğüt (bir uyarı) gelmez ki, onlar

¹¹⁴ Sâbunî, a.g.e, s. 71.

¹¹⁵ Bağdadî, Abdülkahir b. Tahir b. Muhammed, *El Fark Beyne'l Firak*, Beyrut, 1415/1994, s.113.

¹¹⁶ Bâcû, a.g.e, s. 188.

¹¹⁷ Şehristânî, a.g.e, I, 37.

¹¹⁸ Gölcük, a.g.e, s. 67.

¹¹⁹ Nesefî, a.g.e, I, 340.

¹²⁰ Nesefî, a.g.e, I, 340..

¹²¹ Nesefî, a.g.e, I, 341.

¹²² Zuhurf, 43/1-2.

mutlaka onu alaya alarak, kalpleri de gaflette olarak dinlemesinler.”¹²³ Ayetlerde geçen “yaptık” ve “yeni bir uyarı” kelimeleri Mu'tezile'ye göre sonradan olmayı ifade ettiğinden Kelamullah'ın yaratılmış olmasını ispata çalışmaktadırlar.¹²⁴ Halbuki mahluk olmayan Allah'ın kelamının, hadise ve ihtiyaçlara göre zamanı gelince vahy yoluyla gönderilmesidir. Gönderildiği zaman itibarıyla Kur'an'a mahluk ya da gayri mahluk sözü nispet edilmez.

4. Kur'an'ın Kur'an ve Sünnetteki Yeri

Aslında Kur'an'ın nasıl bir kitab olduğuna dair delil aramaya gerek yok, zaten biz de delil olsun diye Kur'an'ı anlatmak için kendisinden ayetler serdetmiyoruz, belki sadece bereket olsun diye aşağıya birkaç ayet almayı düşünüyoruz.

“Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız.”¹²⁵

“Ayrıca bu Kitab'ı da sana, her şey için bir açıklama. Bir hidayet ve rahmet kaynağı ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.”¹²⁶

4.1. Sünnetteki Yeri

Füseha, büleğa, hükema ve şuara Kur'an'ı vasfetme ve üstünlüklerini ortaya koyma konusunda adeta yarışmışlar, ama Allah'ın yüce Resulü (s.a.v.) kadar daha belîğ bir tarifi hiç kimse ortaya koyamamıştır. Hz. Peygamber'e (s.a.v) göre Kur'an içinde her şeyin hükmü bulunan Allah'ın kitabıdır...¹²⁷

İbnü Abbas'tan (r.a.) rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.) teheccüt namazını kıldıktan sonra uzun bir dua yapıyor. Bu duanın konumuzla ilgili kısa bir bölümünü almak istiyoruz: “... Sen haksın, vadin haktır, sözün haktır...”¹²⁸

Cabir b. Abdullah'tan (r.a.) rivayet edildiğine göre, Resulul-

¹²³ Enbiya, 21/2-3.

¹²⁴ Geniş bilgi için bkz. Neseî, I, 341 ve devamı.

¹²⁵ Hicr, 15/9; Nahl,16/89; İnsan,76/23; İsra,17/106; Fussilet, 41/2-3; 41_

¹²⁶ Nahl, 16/89.

¹²⁷ Tirmizî, a.g.e, bab, 14, IV, 172,hadis no:2906, (senedi meçhul denilmiştir.)

¹²⁸ Buharî, *Sahih*, bab:10, VII, 148.

lah'ın (s.a.v.) şöyle dediğini söylemiştir: “Emma ba’dü, şüphesiz en hayırlı söz Allah'ın Kitabıdır; en hayırlı yol Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yoludur; işlerin en kötüsü sonradan uydurulanlardır; bütün bidatlar sapıklıktır.”¹²⁹

Sonuç

Allah Hz. Muhammed'i (s.a.v.) peygamber olarak göndermiş ve ona Kur'an'ı Kerimi mucize bir kitap olarak indirmiştir. Ve o kitabı her türlü tahrif, değişiklik, ilave ve naksanlıktan koruyacağını tekeffül etmiştir. Bu korumanın harfinden kelimesine, kelimesinden ayetine kadar bütün Kur'an'a şumülü vardır. Kutlu göğüsler, Mushaflar ve başka vasıtalar Kur'an'ı koruma vasıtası kılınmıştır. Resulün döneminden günümüze kadar eksiksiz gelmiştir. Mekânları, dilleri, zamanları ve kavmiyetleri farklı olmakla beraber, yeryüzündeki bütün ümmetlere kadar intişar etmiştir. Aklı selim ve isabetli bakış sahibi insanlar peygamber'in (s.a.v.) tebliğ yolunu ve rivayetindeki doğruluğu öğrendikten sonra, Kur'an'ı sığ bir görüşle Resulullah'a isnad etme yerine, onu yüce Allah'a isnat ederek kalamullah olduğunu vurgular.

Kur'an'a birer harf ve kelime yığını olarak bakmak doğru değildir, zira Kur'an lafız itibariyle de, mana itibariyle de onlarca kez mucizedir. Kur'an matematiği de diyebileceğimiz İlmü'l Beyan, ilmü'l Meânî ve ilmü'l Bedî', sarf, nahiv gibi dilbilimi açısından, mantık gibi akıl yürütme ve yorumsal açıdan ve daha birçok ilim yönünden Kur'an değerlendirildiğinde onun bir okyanus olduğu, her bakımdan erişilmez bir kitap olduğu ortaya çıkar. On dört asırdır ondan meydana getirilen kitaplar kütüphaneleri doldurmuştur. Kur'an'ın ne denli bir kitap olduğu konusunda dışarılar da dolaşmaya gerek yok aslında, zira sadece kendi kendisini anlatması ve sünnetin onu anlatması, onun kalamullah olduğunun en bariz hüccetidir. Kur'an'ın erişilmez bir mucize olduğunun en açık ve en kati delili cahiliye dönemi insanıdır. Edebiyatta zirvede olan şairler istemelerine ve teşebbüs etmelerine rağmen, onun meydana okumasına cevap vermekten aciz kalmışlardır.

¹²⁹ Müslim, *Sahih*, bab:13, I, 592, Hadis No: (867) 43.

Kelam bağlamında bakıldığında ortaya çıkan gerçek Kur'an'ın yaratılmamış Allah'ın keliması oluşudur. Her ne kadar harfler, sesler, kağıtlar ve diğer vasıtalar yaratılmış olsa da, Allah'ın kelimasının ifade edilmesine, işitilip anlaşılmasına vesile ve vasıta oldukları için ve bu harflerin hiçbir insan müdahalesi olmadan Allah tarafından "Levh-i Mahfuzda" yaratılıp Cebrail vasıtası ile Nebi'ye (s.a.v.) indirilmesi dolayısı ile bütün Ülemanın, İmamların ve tabilerinin kesinlikle görüşleri ve Sahabiden sonra kesinlikle uyguladıkları şey, Kur'an'ın mahluk olmayışıdır. Kur'an mahluk olmayan Allah'ın kelimasıdır. Bunun aksini söylemek on dört asırlık bir görüş yığınının karşı sâii edeptir. On dört asırdır başta Allah'ın yüce Resulü (s.a.v.) olmak üzere bütün Sahabe ve bütün İmamlar, Ülema ve bütün Müslümanlar ona abdstsiz dokunmazlar, onu öperek açar okurlar, yine öperek en yüksek yerlerde mehafaza ederler.

Kaynaklar

- Aclûnî, Şeyh İsmail b. Muhammed b. Abdilhadi, *Keşfü'l Hafa Ve Müzîlû'l İlbas Amma İstehera Mine'l Ehadisi Ala Elsineti'n Nas*, Beyrut, 1418/1997.
- Âmidî, Ebu'l Hasen Seyfuddin Ali b. Muhammed, *Ekâru'l Efkâr Fî Usuliddin*, Beyrut, 1424/2002.
- Bâcu, Mustafa, *Akâidü'l Eşaire*, Mısır, 1433/2012.
- Bâcurî, Burhanüddin İbrahim, *Tuhfetü'l Mürîd Şerh Cevhereti't Tevhid*, Kahire, 1423/2002.
- Bağdadî, Abdulkahir b. Tahir b. Muhammed, *el Fark Beyne'l Firak*, Beyrut, 1415/1994.
- Bâkîllânî, Ebu Bekr Muhammed b. et Tayyip, *el İnsaf*, Kahire, 1413/1993.
- Bekrî, Abdullah b. Said b. Hâtim es Seczî, *Risaletü's Seczî İla Ehli' Zebid Fî'r Red Ala Men Enkere'l Harfe Ve's Savte*, Medine, 1423/2002.
- Beyhakî, Hafız Ebu Bekr Ahmed b. el Hüseyin b. Ali, *Kitabü'l Esma Ve's Sıfat*, Beyrut, 1415/1994.
- Buharî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el Muğîre, *Sahihu'l Buharî*, İstanbul, 1403/1981.
- Cisrî, Hüseyin b. Muhammed, *Savabü'l Kelam Fî Akaidi'l İslam*, (sadeleşti-

- ren Bekir Başarıcı, *İslam İtikadında Sözün Doğrusu*), Konya, 1397/1977.
- Cezairî, Allame Tahir, *el Cevahiru'l Kelamiyye Fî İdahi'l Akaidi'l İslamiyye*, Beyrut 1409/1987.
- Cüveynî, İmamü'l Harameyn Ebu'l Meâlî Abdülmecid, *Kitabü'l İrşad İla Kavatii'l Edilleti Fî Usuli'l İ'tikad*, Beyrut, 1413/1992.
- Eş'arî, Ebu'l Hasen Ali b. İsmail, *Kitabü'l Lüma' Fi'r Red Ala Ehli'z Zeyağ Ve'l Bida'*, Mısır, 1367/1955.
- Eş'arî, Ebu'l Hasen Ali b. İsmail, *el İbane An Usuli'd Diyaneyi*, Kahire, 1385/1963.
- Gazalî, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. Mahmud, *el İktisad Fi'l İ'tikad*, Beyrut, 1423/2003.
- Gölcük, Şerafettin, *Kelam Tarihi*, İstanbul, 1422/2000.
- Hanefî, İbnü Ebi'l İzz, *Şerhu'l Akideti't Tahaviyye*, Beyrut, 1408/1988.
- Harpûtî, Abdüllatif, *Tenkîhu'l Kelam Fî Akaid-i Ehli'l İslam*, (trc. İbrahim Özdemir, Fikret Karaman), Elazığ, 1421/2000.
- Hatip, Muhammed Ahmed, *Usulü'l Akideti'l İslamiyye*, Amman, 1432/2011.
- Işık, Kemal, *Matürîdinin Kelam Sisteminde İman, Allah Ve Peygamber Anlayışı*, Ankara, 1402/1980.
- İbnü'l Kayyim el Cevziyye, Şemsüddin Ebu Abdullah Muhammed, *Şerhu Esmailahi'l Hüsnâ*, Mısır, 1427/2006.
- İsferâyînî, Ebu'l Muzaffer, *et Tebsîr Fiddin Ve Temyizi'l Firkati'n Naciye Mine'l Firkati'l Hâlikîn*, Beyrut, 1403/1981.
- Kâdî, Ebu'l Hasen Abdülcebbâr b. Ahmed, *el Muhît Bi't Teklif*, Daru'l Mısriyye, ty.
- Kârî, Molla Ali, *Şerhu Kitabî'l Fıkhi'l Ekber*, Mısır, 1323/1901.
- Kılavuz, A. Saim, *Anahatları ile İslam Akaidi Ve Kelam'a Giriş*, İstanbul, 1438/20016.
- Lekânî, Abdüsselam b. İbrahim, *Şerhu Cevhereti't Tevhid*, Mısır, 1375/1955.
- Mâtürîdî, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud, *Kitabü't Tevhid*, İstanbul, 1401/1979.
- Muhammed, Reşit b. Ali Rıza b. Muhammed Şemsiddin b. Muhammed

- Bahaidin, *Tefsiru'l Kur'ani'l Kerim (Tefsiru'l Menar)*, Mısır, 1412/1990.
- Müslim, Ebu'l Hüseyin Müslim b. el Haccac, *Sahihu Müslim*, İstanbul, 1403/1981.
- Nesefî, Ebu'l Muin Meymun b Muhammed, *Tefsiretü'l Edille Fî Usuliddin*, Ankara, 1426/2004.
- Nîsâbü'rî, Abdurrahman b. Me'mun, *el Muğnî*, Kahire, 1408/1986.
- Öz, Mustafa, *Başlangıçtan Günümüze Kadar İslam Mezhepler Tarihi*, İstanbul, 1434/2012.
- Sâbunî, Nureddin Ahmed b. Mahmud b. Ebi Bekr, *el Bidâye Fî Usuliddin*,(trc. Bekir Topaloğlu, *Matürîdiye Akaidi*) Ankara, 1419/1998.
- Sinûsî, Ebu Abdullah Muhammed b. Yusuf, *Şerhu Ümmi'l Berahin*, Beyrut,1422/2001.
- Şehristânî, Ebu'l Feth Muhammed b. Abdülkerim, *el Milel Ve'n Nihal*, Beyrut, 1413/1992.
- Taftâzânî, Saduddin Mesud b. Ömer, *Şerhu'l Akideti'n Neseфіyye*, Beyrut, 1404/1982.
- Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, *Sünen-i Tirmizi*, İstanbul, 1403/1981.
- Useymî, Muhammed b. Salih, *el Kavaidi'l Müsle Fî Esmailahi'l Hüsnâ*, Kahire, 1426/2005,
- Wolfson, H. Austryn, *The Philosophy of The Kelam*, (trc. Turhan, Kasım) 1423/2001.
- Yeprem, Mustafa Saim, *Matürîdînin Akide Risalesi ve Şerhi*, Ankara, 1433/2011.